

Kraków, 14 września 2022 r.

Dr hab. Marcin Grabowski
Katedra Stosunków Międzynarodowych i Polityki Zagranicznej
Instytut Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych
Wydział Studiów Międzynarodowych i Politycznych
Uniwersytet Jagielloński
ul. Reymonta 4, 30-059 Kraków

Recenzja pracy doktorskiej mgr. Mateusza Chatysa: *Koncepcja patron-klient w dyplomacji peryferyjnej ChRL na przykładzie relacji z Wietnamem, Malezją i Filipinami*

Recenzowana praca doktorska podejmuje temat, który jest istotny z punktu widzenia wzrastającej względnej potęgi Chin oraz zmian w koncepcjach polityki zagranicznej tego państwa. Pod wieloma względami należy pochwalić taki wybór tematu rozprawy doktorskiej, zarówno biorąc pod uwagę ujęcie badawcze, w którym analizowane są relacje patron-klient, jak również wybór studiów przypadku do prowadzonej analizy

Niniejsza recenzja będzie oparta o następujące kryteria: (1) omówienie struktury rozprawy i krótka charakterystyka jej części; (2) ocena poprawności projektu badawczego (research design), warstwy teoretycznej, metod i technik badawczych; (3) ocena stopnia omówienia tematu pracy; (4) ocena trafności doboru i wykorzystania źródeł; (5) ocena oryginalności badawczej pracy oraz stopnia realizacji celów badawczych oraz (6) ocena poprawności językowo-stylistycznej wywodu, jak również strony formalnej pracy (przypisy, bibliografia, warstwa graficzna).

1) Omówienie struktury rozprawy i krótka charakterystyka jej części

Recenzowana praca składa się z wstępu (ss. 5-21), trzech rozdziałów merytorycznych (rozdział I: *Koncepcja patron-klient i dyplomacja peryferyjna Chińskiej Republiki Ludowej: Aspekty teoretyczne* – ss. 22-85; rozdział II: *Stosunki partyjno-państwowe ChRL z Malezją, Wietnamem i Filipinami w kontekście koncepcji patron-klient (2013-2019)* – ss. 86-232; rozdział III: *Spory na Morzu Południowo-Chińskim jako przykład egzekwowania chińskich relacji patron-klient* – ss. 233-416) i zakończenia (ss. 417-434). Załączono też obszerną bibliografię (ss. 435-498 – pomimo zmniejszonej czcionki) oraz spis tabel, który wart jest pochwalenia również ze względu na fakt, że pracę wzbogaca 19 tabel, które ilustrują przedstawiane przez Autora problemy.

We wstępie Doktorant przedstawia pokrótce problem badawczy, w dużym zakresie wskazując na rolę relacji amerykańsko-chińskich w kształtowaniu Chińskiej polityki w Azji Południowo-Wschodniej, wyznaczając też prezydenturę Donalda Trumpa jako cezurę zmiany w relacjach USA-Chiny, choć tutaj warto raczej zwrócić uwagę na zmianę metod niż celów polityki (MG). Analizie poddany zostaje również stan badań, przy właściwym wskazaniu ośrodków, w których prowadzone są badania o zbliżonej tematyce (oczywiście katalog ten można rozszerzać, wskazując też czasem z większą szczegółowością, ale wydaje się wystarczający). Analogicznie jest z czasopismami, które zostały wskazane właściwie, acz jednocześnie warto wspomnieć o w znacznej mierze poświęconemu analizowanej tematyce periodykowi „Comparative Connections”, wydawanemu przez Center for Strategic and International Studies (w tekście pracy przywoływane są nawet artykuły zeń pochodzące). Również wskazane pozycje zwarte nie budzą wątpliwości, acz tutaj katalog również mógłby być szerszy. Jednocześnie należy zgodzić się z Autorem, że istnieje luka badawcza, uzasadniająca podjęcie tematu. We wstępie przedstawiono też koncepcje metodologiczne badań (zostaną omówione nieco później) oraz strukturę pracy. Konstrukcja wstępu jest właściwa, szczególnie biorąc pod uwagę, że kwestiom teoretycznym poświęcono osobny rozdział pracy doktorskiej.

W rozdziale pierwszym Autor omawia koncepcje teoretyczne, na bazie których została przygotowana rozprawa doktorska. Autor rozpoczyna od omówienia koncepcji relacji patron-klient i ich adaptacji do stosunków międzynarodowych, podejmuje też próbę odniesienia tej koncepcji do chińskiej polityki zagranicznej, wskazując na różnice w pozycji klientów wobec patrona, w tym wypadku Chin (podkreślając m.in., co jest istotne analitycznie, źródła ustępstw, na które zdobywa się patron dla utrzymania przewagi strategicznej – s. 32) –

główną podstawą do tej analizy jest wydana w 1984 roku praca C. Shoemakera i J. Spaniera. Pomimo faktu, że koncepcja teoretyczna została opisana w okresie zimnej wojny, wydaje się, że nadal posiada wystarczającą moc eksplanacyjną do analizy, którą przygotował Autor (warto wskazać na kategorie analityczne – ss. 35-38). Konstatacja Doktoranta (s. 38) jest poprawna.

W dalszej części rozdziału mgr Chatys analizuje przesłanki kulturowe i rys historyczny dyplomacji peryferyjnej Chińskiej Republiki Ludowej, a prowadzona analiza wskazuje na głębokie kompetencje kulturowe i językowe Autora, co ma niebagatelne znaczenie w analizie problematyki chińskiej. Warto zwrócić uwagę, że Doktorant podejmuje tutaj próbę odniesienia się nie tylko do popularnego już konceptu *tianxia*, ale też *guanxi*, ważnego z punktu widzenia nowych, hybrydowych (łączy myśl azjatycką i zachodnią) teorii stosunków międzynarodowych, co niesie duży potencjał eksplanacyjny (warto w tym kontekście wskazać na prace E. Kavalskiego, które nie zostały przywołane). Niewątpliwie wykorzystanie koncepcji systemu trybutarnego jest poprawne, acz ten aspekt ma niższy walor innowacyjny (co nie umniejsza roli koncepcji dla podjętego tematu). Na plus należy też przyjąć, że analiza uwzględnia najważniejsze okresy dyplomacji peryferyjnej aż do współczesności, co właściwie pozwala umiejscowić kontekst działań ChRL. Wartościowym fragmentem rozdziału jest również analiza przyczyn intensyfikacji dyplomacji peryferyjnej ChRL w Azji Południowo-Wschodniej w kontekście wydarzeń zimnej wojny.

Okres po 1989 roku, kiedy kluczowe było nie tylko zakończenie zimnej wojny, ale też wydarzenia na Placu Tiananmen są analizowane w odniesieniu do koncepcji sąsiedztwa (*zhoubian*), co również wzmacnia kontekst koncepcji dyplomacji peryferyjnej w odniesieniu do analizowanego w rozprawie studium przypadku Azji Południowo-Wschodniej (właściwe są też odniesienia dotyczące wskazówek Deng Xiaopinga, które kształtowały kwestie deklaracyjną i implementacyjną chińskiej polityki w latach 90. XX wieku. Wydaje się, że szerzej można by było omówić kwestię wpływu na chińską pozycję azjatyckiego kryzysu finansowego z lat 1997-1998, ale przede wszystkim błędnej polityki USA w odniesieniu do tego kryzysu (co stworzyło Chinom unikalną, nie do końca wykorzystaną, szansę na budowę silnego bloku regionalnego). Sama analiza jest poprawna, choć przyczyny systemowe są niekompletnie przeanalizowane. Na pochwałę zasługuje zdecydowanie przygotowana przez Autora analiza zawarta w tabeli 1. Jeśli chodzi o analizę dyplomacji peryferyjnej w XXI wieku, to znów należy pochwalić próbę analizy założeń polityki zagranicznej Chin (np. teoria trzech harmonii Hu Jintao) oraz ich implementacji. To właściwie wykonywana, choć na tym etapie uproszczona, analiza polityki zagranicznej. Analogicznie należy ocenić analizę polityki

zagranicznej Xi Jinpinga, choć tutaj pochwalić należy szczególnie przeanalizowaną kwestię transformacji tej polityki. Podsumowanie rozdziału to w dużej mierze odniesienie do cytowanych wcześniej prac, co jest ważne, acz własne konkluzje mogłyby stanowić większą jego część.

W drugim rozdziale dysertacji Doktorant analizuje stosunki partyjno-państwowe ChRL z Malezją, Wietnamem i Filipinami w kontekście relacji patron-klient, odnosząc je do okresu 2013-2019. Konceptualnie to właściwe podejście, w którym po wprowadzeniu teoretyczno-historycznym mamy do czynienia z analizą studiów przypadku. Pochwalić należy też wprowadzenie metodologiczne do rozdziału, które pozwoliło na lepszą ocenę podejścia do warstwy empirycznej.

Jeśli chodzi o omówione relacje z Malezją, to warto zwrócić uwagę, że Deklaracja o strefie pokoju, wolności i neutralności została przyjęta w 1971 roku, czyli cztery lata po powstaniu ASEAN. Autor trafnie podnosi w analizie kwestie poziomu indywidualnego, tj. relacji pomiędzy liderami obu krajów, a jednocześnie zwraca uwagę na kwestie gospodarcze (choć tutaj sytuacja jest bardziej złożona). Elementy złożoności relacji oddaje dobrze natomiast podrozdział dotyczący katastrofy lotu MH370, pokazując też w większym zakresie wewnętrzny kontekst wykorzystania relacji z Malezją w Chinach, ale też zaostrzających się relacji antychińskich w Malezji (w tym również w odniesieniu do historii). Analiza najważniejszego chyba narzędzia chińskiej polityki zagranicznej ostatniego okresu, tj. Inicjatywy Pasa i Szlaku (*Belt and Road Initiative*), szczególnie w kontekście roli Malezji w regionie (w okresie jej przewodnictwa w ASEAN) pokazuje dodatkowy poziom, tj. organizacji międzynarodowych i ilustruje mechanizmy budowania wpływu i osiągania celów przez ChRL w odniesieniu do ugrupowań regionalnych (w kontekście szczególnie stabilności na Morzu Południowochińskim). Podrozdział jest dobrze udokumentowany, a analiza odnosi się do każdego z poziomów (systemowego, w tym konwencji – UCLOS, międzypaństwowego oraz indywidualnego) – zarówno metodologicznie, jak i empirycznie jest on solidnie przygotowany. W kolejnym podrozdziale Doktorant analizuje kwestie zmiany relacji szczególnie w odniesieniu do tzw. skandalu 1MDB oraz zmiany władzy w Malezji w kontekście powrotu Mahathira bin Mohamada do władzy i zatrzymania procesu uzależniania finansowego Malezji od Chin. To studium przypadku jest niezmiernie istotne, również w kontekście wewnętrznej sytuacji gospodarczej Malezji. Należy pochwalić dokładną analizę, zilustrowaną krótkim zestawieniem tabelarycznym w odniesieniu do wizyt dwustronnych oraz wymiany handlowej, które dopełnia bardzo dobrze opracowanej analizy relacji pomiędzy tymi krajami.

Podrozdział (2.2) skupiający się na politycznych aspektach relacji chińsko-wietnamskich wydaje się nieodzowny w recenzowanej pracy, stąd ujęcie tego studium przypadku należy pochwalić. Jednocześnie można poddać dyskusji pogląd, że główną osią napięć chińsko-wietnamskich jest spór na Morzu Południowochińskim, choć niewątpliwie w pewnych okresach jest on właściwy. Przeprowadzona analiza jest dokładna, szczególnie w odniesieniu do działań dyplomatycznych między oboma państwami, przy czym analiza historyczna jest znacznie bardziej splotona niż w przypadku relacji chińsko-malezyjskich, co należy uznać za mankament. Okres ostatniej dekady jest omówiony bardzo dobrze i w tym kontekście analiza dotycząca rywalizacji na Morzu Południowochińskim jest właściwa. Na plus należy zaliczyć dokładność chronologicznego opisu wydarzeń w relacjach dwustronnych, co może stanowić cenny materiał dla dalszych analiz, jak również wskazanie na szereg istotnych przedsięwzięć gospodarczych, które są wyznacznikiem pewnych zmian w relacjach chińsko-wietnamskich. Dobrze opracowana została kwestia wpływu dyplomacji personalnej wysokiego szczebla (wizyty Xi Jinpinga), acz wydaje się, że kontekst tych wizyt jest nawet ciekawszy niż sam ich przebieg. Jeśli chodzi o uwagi, byłbym ostrożny wobec pewnych dowodów anegdotycznych, a za takie uznaję przytoczenie liczby Instytutów Konfucjusza w wybranych krajach (s. 159), nawet jeśli zgadzam się w pełni z konstatacją Autora pracy. Podrozdział nt. wielostronnych forów współpracy wzajemnej jest potrzebny i dobrze przygotowany, wskazując na szeroki zakres form współpracy i obszar ich wykorzystania do budowania relacji wzajemnych. W zakresie struktury sugeruję rozważenie umieszczenie informacji o wizytach przedstawicieli Wietnamu po podrozdziale o wizytach przedstawicieli Chin – na ten moment mamy pewną nieciągłość, gdyż pomiędzy nimi mamy podrozdział nt. relacji wielostronnych. Na plus należy zapisać znów ilustrację tekstu tabelami, pokazującymi kwestie wizyt dwustronnych, handlu i inwestycji (choć w przypadku inwestycji skumulowana wartość inwestycji również powinna zostać ujęta – to uwaga, która jest analogiczna również dla kolejnych podrozdziałów).

W ostatnim podrozdziale mgr Chatys podjął próbę przeanalizowania chińsko-filipińskich interakcji dyplomatycznych, co w zakresie sformułowania tytułu podrozdziału budzi niewielkie wątpliwości, mając charakter zawężający w stosunku do podrozdziałów dotyczących Malezji i Wietnamu. W rzeczywistości treść rozdziału jest analogiczna do tych poprzednich, z dokładną analizą ostatniej dekady relacji i skupieniem się na problemach Morza Południowochińskiego (istotnego ze względu na skargę Filipin do Stałego Trybunału Arbitrażowego ws. Konwencji Narodów Zjednoczonych o Prawie Morza). W kontekście orzeczenia Stałego Trybunału decyzja filipińskiego prezydenta, Rodrigo Duterte o zmianie

orientacji sojuszniczej i wzmocnieniu więzów z Chinami kosztem relacji z USA wydaje się dyskusyjna, a prowadzona przez Doktoranta analiza tego procesu wysoce potrzebna. Warto pochwalić szczególnie opis relacji dwustronnych pomiędzy prezydentami Xi Jinpingiem i Rodrigo Duterte, które w znacznej mierze determinowały poprawę stosunków filipińsko-chińskich, w tym działania na rzecz wspólnej eksploatacji zasobów, które były kluczowe w kontekście tworzenia klientelistycznej pozycji Filipin w odniesieniu do Chińskiej Republiki Ludowej. Analiza, jak wcześniejsze, jest bardzo dokładna, acz warto byłoby zwrócić uwagę na zmiany, które wiązały się z prezydenturą Donalda Trumpa w USA, szczególnie w kontekście osobistych relacji z nim prezydenta Duterte. Znow należy pochwalić analizę, która momentami jest nawet zbyt dokładna, ale pokazuje szczególnie poziom indywidualny oraz międzypaństwowy. Jeśli chodzi o konstatacje dotyczące danych ilościowych, zgadzam się z Autorem, że prezydentura Duterte oznaczała istotną zmianę w kwestiach dyplomatycznych, jednak przytoczone dane gospodarcze niekoniecznie potwierdzają tę tezę, stąd wskazana byłaby dokładniejsza analiza tego obszaru.

Trzeci rozdział recenzowanej pracy doktorskiej został poświęcony sporom na Morzu Południowochińskim, które mają być przykładem egzekwowania chińskich relacji patron-klient. Temat rozdziału *stricte* wpisuje się w założenia pracy doktorskiej, jednocześnie wiele elementów dotyczących tej problematyki zostało omówionych w rozdziale poprzednim. We wstępie Autor pokazuje, jaką wagę przywiązują poszczególne omawiane państwa (Chiny i trzy państwa omawiane jako studia przypadku) do kwestii Morza Południowochińskiego oraz wykorzystania tworzonych przez ChRL mechanizmów (BRI) do swoistego „karania” wybranych krajów (przykład Filipin). We wprowadzeniu Autor wskazuje też na wzrost incydentów od 2019 roku (prezentując stosowne dane w tabeli), ale niestety jednostkowe dane z 2019 roku są niewystarczające, żeby ocenić trend. W kolejnych podrozdziałach Doktorant przeprowadza analizę relacji chińsko-filipińskich w kontekście spornych archipelagów (w tym pogłębioną analizę historyczną), wskazując na punkty przełomowe (prezydentura Benino Aquino) w kontekście zmiany stanowiska Filipin. W analizie Autor skupia się na operacjonalizacji relacji patron-klient, w ramach której Chiny angażują się w sposób coraz bardziej asertywny, jeśli nie agresywny, podczas gdy Filipiny wykorzystują patronat USA, które to starają się zapewniać bezpieczeństwo i stosowne gwarancje. Przywołana retoryka, wraz z nawiązaniem do inwazji Hitlera na Czechosłowację (tu akurat mamy błąd, gdyż wskazano na rok 1948 – s. 247), pokazuje zaostrzenie się sporu. Na plus należy znow wskazać dogłębną analizę prowadzoną przez Doktoranta, który pokazuje subtelności zmiany postawy stron oraz tym razem stara się uwzględnić zarówno czynnik chiński, jak i

amerykański jako zmienne wpływające na zachowanie Filipin w sporze. Dodatkowo wskazuje on na przyczyny, dla których działania Chin są tak istotne właśnie dla Filipin, co bardzo często pomijane jest w analizie sporów (s. 253). W podrozdziale nt. sztucznych wysp, Autor skupia się na opisie i analizie implementacji polityk w obszarze spornych archipelagów, bardzo dobrze ilustrując model polityki balansowania (*hedging*) Filipin, acz jednocześnie w pewnym zakresie pokazując trudności w budowaniu relacji patron-klient przez Chińską Republikę Ludową. Powyższa sytuacja uległa zmianie w czasie prezydentury Rodrigo Duterte i niewątpliwie Autor słusznie pokazuje zmiany, które są kluczowe z perspektywy budowania przez Chiny swojej pozycji patrona (choć w oparciu o zmianę u klienta). Ciekawym, przywołanym przez Doktoranta, wątkiem jest kwestia przeniesienia klientelizmu w wewnętrznej polityce Filipin na politykę zagraniczną (s. 277). Autor pracy pokazuje również w tym rozdziale kwestie wykorzystania relacji z Filipinami do wpływania na działalność ASEAN, co ilustruje kwestie wykorzystywania klientów do realizacji szerszych celów politycznych w regionie. Równie ciekawym i omówionym przez Autora wątkiem jest kwestia współpracy wojskowej z USA, która to kwestia pokazuje dynamikę kształtowania polityki zagranicznej Filipin i ścierających się podejść prezydenta z jednej strony oraz kompleksu militarnego z drugiej. Jednocześnie w podrozdziale 3.1.4 Doktorant opisuje aktywność militarną USA w regionie, skupiając się na rywalizacji chińsko-amerykańskiej i miejscu Filipin (oraz innych państw regionu) w niej. To bardzo ważny wątek, gdyż dotyka po raz kolejny pewnej dychotomii polityki zagranicznej Filipin: klientelizm v. balansowanie (*hedging*). Warto tu zauważyć, że Autor pisze tutaj o walce o „rywalizacji pomiędzy patronami o kontrolę nad klientem” (ss. 289-290), co bardziej uprzedmiatawia Filipiny, podczas gdy wskazana przeze mnie wyżej koncepcja balansowania prowadzi do większego ich upodmiotowienia.

W podrozdziale 3.2 omówione zostały relacje Chin z Wietnamem w kontekście wyzwań na Morzu Południowochińskim, przy czym Autor wskazuje tutaj, że dla Wietnamu, również ze strategicznego punktu widzenia, relacje te są kluczowe (co jest interesujące w kontekście tradycyjnej rywalizacji czy wrogości chińsko-wietnamskiej). W samym tekście jednak stosunkowo kompletnie pokazany jest wpływ USA jako patrona (w tym wyzwania dla zacieśniania stosunków, które wynikają m.in. z odmienności systemów społeczno-politycznych, ale też znaczące zmiany, w tym w odniesieniu od bazy floty Cam Ranh Bay, wpływ polityki zwrotu w stronę Azji – *pivot to Asia*, czy zmiany związane z prezydenturą Donalda Trumpa). Ta rywalizacja jest odniesiona do relacji chińsko-wietnamskich w obszarze spornego akwenu oraz w szerszym kontekście. Istotnym wątkiem, słusznie opisanym przez

Doktoranta, jest wymiar prawno-międzynarodowy sporu i stanowisko Wietnamu w kontekście skargi Filipin do Trybunału Arbitrażowego (co podważa patronat Chin nad Wietnamem). Wreszcie, istotną część podrozdziału poświęcono kwestiom incydentów związanych z budową pozycji w zakresie dostępu do zasobów na spornych obszarach (w tym kwestiom rybołówstwa). Struktura podrozdziału, jak i poruszane problemy są zbliżone do poprzedniego (3.1), acz w analizie pojawia się dodatkowy czynnik zewnętrzny, czyli interesy i działania Rosji, która była tradycyjnym patronem Wietnamu w okresie zimnej wojny. Sama analiza pewnej rywalizacji pomiędzy patronami jest z pewnością wartościowa i pokazuje złożoną sytuację Wietnamu, jak i całego regionu, z którego wybrano studia przypadków. Za takie studium przypadku (w znaczeniu funkcjonalnym) można uznać również dokładnie opisane i przeanalizowane wydarzenia (jak np. Kryzysy z udziałem platformy *Haiyang Shiyou 981*, opisane w podrozdziale 3.2.3) – ciekawym wątkiem są tutaj zamieszki w samym Wietnamie, co do których Autor słusznie przedstawia wątpliwości związane z ich wieloznaczną naturą. Uwzględnienie w podrozdziale Białej Księgi Bezpieczeństwa Narodowego potwierdza opisane powyżej wydarzenia i tranzycję patronatu raczej w stronę USA niż Chin.

Ostatni z podrozdziałów rozdziału III dotyczy polityki Chin wobec Malezji w odniesieniu do problemu Morza Południowochińskiego, wskazując, że Malezja nie jest priorytetem dla Chin w tym obszarze (w oparciu o badania ilościowe, jak pisze Autor, acz wydaje się, że większą wartość mają jednak przedstawione we wcześniejszych rozdziałach badania jakościowe, ilościowe zaś pełnią rolę zdecydowanie uzupełniającą). Również tutaj istotna jest kwestia pewnego konkurencyjnego patronatu w odniesieniu do USA i Chin, przy czym istotnym czynnikiem determinującym relacje z USA jest nieufność społeczna w Malezji do Stanów Zjednoczonych. Ważne jest też doświadczenie Malezji w eksploatacji surowców na spornych terytoriach (*casus* Tajlandii) czy stosunkowo niewielkie pole konfliktu w kluczowych obszarach strategicznych Morza Południowochińskiego (gdyż żadnych nie kontroluje ChRL). W podrozdziale tym Autor słusznie i w sposób bezpośredni odnosi się do konceptu balansowania (s. 374), który w całej pracy powinien być uwzględniony w sposób szerszy. Niewątpliwie należy się też zgodzić, że z wielu względów Malezja jest przypadkiem istotnie różnym od wcześniej omawianych, a Chiny mają największe chyba możliwości budowania tutaj relacji patron-klient (a przy okazji rozgrywania sytuacji na forum ASEAN). Wątek organizacji regionalnej i swego rodzaju lewarowania (*leverage*) pozycji Malezji, czy innych zaangażowanych w spór stron również jest istotny i dobrze, że został opisany. W dalszej części podrozdziału Autor pokazuje mocno zarówno wyzwania stojące przed

relacjami patron-klient na linii Pekin – Putrajaya, jak również Waszyngton – Putrajaya. W przedostatnim zaś podrozdziale (3.3.5) opisuje redefinicję polityki zagranicznej Malezji (w związku z omawianym wcześniej skandalem 1MDB oraz powrotem Mahathira bin Mohamada do władzy). Wydaje się, że działania władz Malezji świadczą tutaj o wysokim stopniu podmiotowości tego kraju i niechęci do przyjęcia roli klienta w odniesieniu do żadnego z potencjalnych patronów. Polityka balansowania między USA i Chinami znalazła też swoje odzwierciedlenie w Białej Księdze Bezpieczeństwa Narodowego Malezji z 2019 roku, opisaney w podrozdziale 3.3.6, której analizę prowadzi Doktorant. Schemat analityczny dla tego ostatniego ze studiów przypadku (Filipiny, Wietnam, Malezja) został przez Doktoranta zachowany i poprawnie zastosowany, co pozwoliło na szeroką i wielowymiarową analizę problematyki patron-klient w odniesieniu do sporu na Morzu Południowochińskim.

W zakończeniu mgr Mateusz Chatys potwierdza możliwość zastosowania koncepcji patron-klient do polityki Chin wobec Azji Południowo-Wschodniej opierając się na analogii do okresu zimnej wojny (przywołując tutaj rywalizację amerykańsko-chińską), odnosząc przeprowadzone i opisane głównie w rozdziale III badania empiryczne do przyjętych i przedstawionych z rozdziale I założeń teoretycznych. Analiza została odniesiona do założeń modelu patron-klient dla wybranych studiów przypadku (Malezja, Filipiny, Wietnam), pokazując nie tylko statyczny wymiar takich relacji, ale ich dynamiczną przemianę w zależności od czynników wewnętrznych klienta lub polityki patrona (albo rywalizacji patronów – parytetu wpływów). Doktorant przeprowadza też w zakończeniu weryfikację hipotez badawczych w oparciu o zgromadzony materiał empiryczny (bardzo bogaty). Konstrukcja zakończenia jest poprawna i pokazuje duży potencjał badawczy mgr. Mateusza Chatysa.

Przyjęta struktura recenzowanej pracy doktorskiej jest właściwa i odpowiada jej założeniom merytoryczno-metodologicznym. Jednocześnie warto wskazać, że struktura jest nieco nietypowa, biorąc pod uwagę, że poza relatywnie krótkim rozdziałem teoretycznym, Doktorant zdecydował się część empiryczną zawrzeć w zaledwie dwóch, acz bardzo rozbudowanych rozdziałach. Rozważałbym (np. przy okazji publikacji) wprowadzenie struktury w oparciu o studia przypadków (tj. trzy rozdziały empiryczne poświęcone Filipinom, Wietnamowi i Malezji), gdyż obecnie niektóre elementy z podrozdziałów rozdziału II powtarzają się w podrozdziałach rozdziału III.

2) ocena poprawności projektu badawczego (*research design*), warstwy teoretycznej, metod i technik badawczych

Projekt badawczy został osadzony w istniejącym stanie badań, zweryfikowanym pod kątem ośrodków oraz publikacji dotyczących podobnej tematyki, przy uwzględnieniu poprawnie zidentyfikowanej luki badawczej. Przyjęto cztery hipotezy badawcze:

„H1: Implementowana od 2013 r. koncepcja dyplomacji peryferyjnej wobec regionu Azji Południowo-Wschodniej stanowi historyczną ciągłość systemu trybutarnego oraz jest wykorzystywana jako platforma w polityce zagranicznej ChRL do wzmocnienia symetrycznych stosunków z Wietnamem, Malezją i Filipinami w ramach koncepcji patron-klient.

H2: ChRL wykorzystuje narzędzia ekonomiczne w celu zarządzania sporami na Morzu Południowochińskim z Wietnamem, Malezją i Filipinami, zapobiegając tym samym umiędzynarodowieniu sporu, co jest sprzeczne z preferowanym przez Chiny sposobem rozwiązywania sporów opartym na dwustronnych negocjacjach.

H3: ChRL wykorzystuje relacje patron-klient z państwami Azji Południowo-Wschodniej do generowania podziałów w ASEAN, uzyskując tym samym większą kontrolę nad przebiegiem negocjacji w sprawie Kodeksu Postępowania na Morzu Południowochińskim.

H4: W ramach rywalizacji z ChRL, Stany Zjednoczone wzmacniają postrzeganie „chińskiego zagrożenia” wśród krajów Azji Południowo-Wschodniej, w celu uniemożliwienia Chinom dominacji w regionie poprzez budowanie patronatu.”

Tak wskazane hipotezy, a raczej tezy badawcze (brak wskazania wzajemnych relacji zmiennych) są sformułowane poprawnie i stanowią podstawę do prowadzenia badań w części empirycznej rozprawy doktorskiej. W zakończeniu wprost do nich nawiązano, stąd należy przyjąć, że praca jest oparta o empiryczną weryfikację przedstawionych tez.

Jeśli chodzi o wskazane we wstępie pytania badawcze, raczej sugerowałbym, żeby kolejność była odwrotna, tj. żeby z pytań badawczych wynikało postawienie hipotez, które są odpowiedziami na te zadane pytania badawcze. Tutaj sytuacja jest odrębna, dodatkowo mamy sześć pytań badawczych wobec czterech hipotez, co, jak rozumiem, wynika z faktu, że Autor przyjął pomocniczą rolę pytań wobec hipotez.

Warstwa teoretyczna pracy jest oparta na pracy C. Shoemakera i J. Spaniera, która mimo faktu, że została wydana w 1984 roku nie straciła na aktualności i pozwala na wybór modeli do analizy relacji patron-klient. Pewnym zaskoczeniem jest brak odwołania do

klasycznych paradygmatów stosunków międzynarodowych, choć w samym tekście mamy osadzenie przede wszystkim realistyczne (związane z koncepcjami np. *bandwagoning*, *balance of power*, poziomy analizy, które możemy odnieść do realizmu strukturalnego etc.). W szerokim zakresie do recenzowanej dysertacji doktorskiej pasuje też adaptacja nurtu analizy polityki zagranicznej (*Foreign Policy Analysis*).

Jeśli chodzi o metody badawcze, to w pracy wskazano na metodę studiów przypadku jako najważniejszą w prowadzonej analizie empirycznej – analizę opartą o zmienną zależną, choć samo jej sformułowanie budzi wątpliwości (zmienne zależne powinny być składowymi hipotez) oraz szereg zmiennych niezależnych (m.in. opcję polityczną, wizyty państwowe, transfer sprzętu wojskowego, współpracę handlową, incydenty na Morzu Południowochińskim, operacje swobody żeglugi – FONOP). Wydaje się, że zdefiniowanie zmiennej zależnej w kategoriach efektywności dyplomacji peryferyjnej w odniesieniu do poziomu wskazanych zmiennych niezależnych pozwoliłoby zachować właściwy kształt tego modelu (rzeczywistego wskazania zmiennej zależnej).

W zakresie metod Doktorant wskazał na pozyskiwanie danych zagregowanych do analizy ilościowej (głównie statystyka deskryptywna) oraz wywiadów w odniesieniu do analizy jakościowej (wywiady swobodne). Warto też zwrócić uwagę na bardzo szerokie wykorzystanie źródeł pierwotnych, w tym dokumentów oficjalnych, przemówień etc., których analiza zdecydowanie zasługuje na pochwałę. Prowadzona analiza dyskursu posiada również wysoką wartość dodaną dla recenzowanej pracy. Metodologia pracy jest poprawna, a warstwa empiryczna zdecydowanie zasługuje na pochwałę.

3) ocena stopnia omówienia tematu pracy

Podjęty temat jest stosunkowo szeroki, biorąc pod uwagę wskazane trzy studia przypadku, jak również fakt, że Doktorant przeanalizował je z bardzo dużą dokładnością. W aspekcie deskryptywnym nie można mieć żadnych wątpliwości do omówionego zakresu, przy czym kwestie gospodarcze mogłyby być omówione nieco głębiej analitycznie. Ogólnie temat został omówiony całościowo i z bardzo dużą dbałością o szczegóły

4) ocena trafności doboru i wykorzystania źródeł

Przedstawiona w pracy bibliografia jest imponująca (zawiera się na stronach 435-498 przy zmniejszonej czcionce), co pokazuje również ogrom pracy włożonej w przygotowanie

dysertacji doktorskiej. Warto podkreślić, że wskazane źródła, zarówno pierwotne, jak i wtórne, posłużyły do rzeczywistego przygotowania pracy doktorskiej (nie stanowią ozdobników, co czasem zdarza się w tego typu pracach). Szczególną wartość przedstawiają źródła pierwotne, które zostały użyte do analizy – są to źródła zarówno w języku angielskim, jak i (co zdecydowanie podnosi wartość merytoryczną pracy), języku chińskim. Ich dobór nie pozostawia żadnych wątpliwości i pokazuje kunszt badawczy Doktoranta. Jeśli chodzi o monografię, to odniesiono się do kluczowych w obszarze badań, stąd dobór i wykorzystanie można uznać za poprawne. Pewien niedosyt można mieć w odniesieniu do artykułów naukowych. Nieco dyskusyjne jest umieszczenie poszczególnych kategorii w bibliografii, gdzie dokumenty zostały zakwalifikowane jako źródła internetowe (co technicznie jest prawdą) i zamieszczone na końcu spisu, a wydaje się, że ze względu na ich wagę, jako źródeł pierwotnych, należałoby wskazać je najpierw. Zdecydowanie należy jednak pochwalić dobór i wykorzystanie źródeł, w tym tytaniczną pracę Doktoranta w zakresie źródeł pierwotnych.

5) ocena oryginalności badawczej pracy oraz stopnia realizacji celów badawczych

Podjęta problematyka jest rzadko analizowana w literaturze światowej, zarówno w aspekcie teoretycznym, jak i badaniach empirycznych. Jak już wskazano, Doktorant przeprowadził szeroką analizę stanu badań, w tym w sensie podmiotowym (ośrodków, które zajmują się podjętą problematyką), jak i przedmiotowym (powstających w wyniku tych działań publikacji) i trafnie zidentyfikował lukę badawczą, osadzając ją jednocześnie teoretycznie w sposób, który potwierdza oryginalność badawczą w skali globalnej.

Jeśli chodzi o zadeklarowane cele badawcze pracy, w ramach których Autor analizował relacje patron-klient w kontekście założeń o m.in. zróżnicowaniu potencjałów, intensywności interakcji, rywalizacji aktorów o patronat czy uznania zewnętrznego istnienia relacji patron-klient, można przyjąć, że w odniesieniu do wybranych studiów przypadku (w odniesieniu podmiotowym – Malezja, Wietnam, Filipiny), jak również przedmiotowym (spór na Morzu Południowochińskim) cele badawcze zostały zrealizowane.

6) ocena poprawności językowo-stylistycznej wywodu, jak również strony formalnej pracy (przypisy, bibliografia, warstwa graficzna)

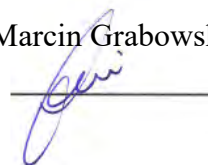
Recenzowana dysertacja doktorska została przygotowana na bardzo wysokim poziomie jeśli chodzi o kwestie edycyjne, jak również stylistyczno-językowe. W pracy występują pewne

potknięcia, najczęściej drobne, które zostały wyszczególnione w aneksie 1. Strona formalna – bibliografia i przypisy zostały również opracowane z dużą starannością. Dodatkowo pracę wzbogacają liczne tabele, które przydają jej czytelności. Drobne uwagi językowe zostały wskazane w aneksie 1 do niniejszej recenzji. Jeśli chodzi o uwagę ogólną, to wydaje się, że właściwszym tłumaczeniem „class” w odniesieniu okrętów wojennych jest „typ” – klasa oznacza w języku polskim inną kategorię (w części pracy użycie jest poprawne).

Podsumowując muszę stwierdzić, że mam do czynienia z pracą bardzo dobrą z przynajmniej kilku powodów. Doktorant przeprowadził solidną analizę stanu badań i poprawnie zidentyfikował lukę badawczą. Prowadzone badania empiryczne zostały oparte na wybranym modelu teoretycznym oraz odniesione do hipotez badawczych, do których odniesiono się po przeprowadzeniu analizy empirycznej w zakończeniu pracy. Przeprowadzone badania empiryczne są bardzo szerokie, a analiza dokumentów (oraz ich dobór) pokazuje szerokie kompetencje badawcze, w tym językowe (niezbędne przy takim temacie) Doktoranta. Praca jest dziełem oryginalnym i wnoszącym wkład zarówno do nauki polskiej, jak i światowej. Sugeruję też zdecydowanie publikację bądź to w całości, bądź w częściach (choć przy publikacji w całości sugeruję jednak pewne skróty).

W związku z powyższym stwierdzam, że przedstawiona mi do recenzji dysertacja mgr. Mateusza Chatysa: *Koncepcja patron-klient w dyplomacji peryferyjnej ChRL na przykładzie relacji z Wietnamem, Malezją i Filipinami (ss. 499), Łódź 2022* odpowiada wymogom stawianym rozprawom doktorskim i wnioskuję o dopuszczenie jej do dalszych etapów przewodu doktorskiego, w tym publicznej obrony.

Marcin Grabowski

Aneks 1: Sugestie korekt językowych pracy

Praca, jak wspomniałem, jest bardzo dobrze przygotowana pod względem językowym, acz w toku lektury można zwrócić uwagę na pewne elementy wymagające korekty, jak np.:

s. 5: zorientowaną na wspieraniu... (zamiast wspieranie);

s. 5: zapis liczebników porządkowych w archaicznej formie – lat 70-tych (zamiast 70.), l. 80-tych (zamiast 80. – s. 6), s. 47 i następne;

s. 82 - przedstawił zarówno John Fairbank jak i Andrzej Halimarski (powinno być przedstawił zarówno John Fairbank, jak i Andrzej Halimarski – brakujący przecinek), analogicznie np. na s. 194, s. 219, s. 253, s. 289, s. 312, s. 374;

s. 136 - Spośród państw będących przedmiotem analizy tylko Wietnam posiada lądową granicę z ChRL, której długość wynosi niemal 1300 km (sugeruję podział na dwa zdania, obecna konstrukcja sugeruje długość ChRL),

s. 216 - Warto zauważyć, że do zmiany stanowiska Pekinu w sprawie ram czasowych doszło w momencie objęcia przez Filipin funkcji koordynatora stosunków Chin z ASEAN (powinno być: Warto zauważyć, że do zmiany stanowiska Pekinu w sprawie ram czasowych doszło w momencie objęcia przez Filipiny funkcji koordynatora stosunków Chin z ASEAN);

s. 226 - Poruszenie przez Duterte tego tematu było zwykłym posunięciem taktyczny, mającym na celu pozbawienie opozycji wewnątrz kraju argumentów w krytyce prezydenta za całkowite pominięcie kwestii orzeczenia w rozmowach z chińskimi decydentami (powinno być: Poruszenie przez Duterte tego tematu było zwykłym posunięciem taktycznym, mającym na celu pozbawienie opozycji wewnątrz kraju argumentów w krytyce prezydenta za całkowite pominięcie kwestii orzeczenia w rozmowach z chińskimi decydentami);

s. 233 - Niewątpliwie w perpccji (zamiast percepcji);

s. 235 - Zdaniem części Zachodnich naukowców (zamiast zachodnich);

s. 247 - państw Zachodnich (zamiast zachodnich);

s. 252 - Przewaga Filipin nad Japonią wynikała również z doświadczeń historyczny (powinno być: Przewaga Filipin nad Japonią wynikała również z doświadczeń historycznych);

s. 290 - Była rzecznika praw człowieka Conchita Carpio Morales (powinno być: Była rzeczniczka praw człowieka Conchita Carpio Morales)

s. 352 - Waszyngton starał się zachować stały schemat realizacji operacji w odstępie nie większym niż 60 dni (powinno być: że Waszyngton starał się zachować stały schemat realizacji operacji w odstępie nie większym niż 60 dni)

s. 359 - nastrojami reformatorskimi lub wręcz prodemokratycznymi które są zagrożeniem dla władzy partii i ustroju politycznego państwa (powinno być: nastrojami reformatorskimi lub

wręcz prodemokratycznymi, które są zagrożeniem dla władzy partii i ustroju politycznego państwa)

s. 418-419 - głównym źródłem zagrożenia dla Filipiny była polityka ChRL na Morzu Południowochińskim (powinno być: głównym źródłem zagrożenia dla Filipin była polityka ChRL na Morzu Południowochińskim)

s. 423 - dyplomacja peryferyjna i funkcjonująca w jej obrębie (zamiast funkcjonująca)

s. 432 - Świadczy o tym chociażby przebieg wizyty premiera Mohamada w ChRL z 2018 r – Mohamad to patronim, raczej unikałbym takiego stosowania.

Korekty te są wskazane szczególnie w przypadku publikowania pracy.